

Fra et mere alment kirkehistorisk synspunkt giver Ekwalls undersøgelse et indblik i, hvor betydningsfuld den politiske splittelse af den pavelige curie var for det religiøse liv i årene op til det Store Skisma. Når Birgittas helgenkåring trak ud, skyldtes dette ikke blot, at stridighederne ved pavehoffet og to pave-skifter skabte en besværet arbejdsgang, men måske især, at Birgitta for mange troende var den person, som med guddommelig autoritet havde fastslået, at kun den pave var ret pave, som befandt sig på Peters Stol i den Evige Stad. Sara Ekwall indlader sig ikke på en nærmere interpretation af procesvita'ets vidneværd, men det er klart, at birgittinernes bestræbelser for at få Birgitta erklæret helgen måtte føles som et stærkt aktuelt indlæg i kirkestriden. Procesvita'ets litterære genesis kommer derfor til at afspejle et både religiøst og politisk aspekt: i og med Alfons' arbejde for at formulere Birgittas vita på en sådan måde, at hendes guddommelige kaldelse ikke kunne betvivles, fik skriftet et så udtalt politisk præg, at det kan sidestilles mange af tidens juridiske pamfletter. Det vil være fejlagtigt at underkende troværdigheden af en lang række præcise oplysninger om Birgittas liv og færden, om hendes forhold til skriftefædrene m. v. Men detaillernes objektive, dokumentariske præg må ikke få den moderne læser til at undervurdere skriftets samlede tendens: det er et værk helt i Birgittas ånd, båret af troen på hendes forkyndelses absolutte sandhed.

ERIK LEVIN NIELSEN

ALPHONS LHOTSKY: Die Wiener Artistenfakultät 1365–1497. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte 247. Band, 2. Abhandlung. Wien, Hermann Böhlau Nachf., 1965. 273 s. 244 Sch.

Universitetshistorie er ligesom videnskabshistorie et vanskeligt grænseområde mellem »ren« historisk videnskab og de enkelte specialvidenskaber, i hvert fald når man bestræber sig på ikke blot at give en skildring af universitetslivets strukturelle og sociologiske sider, men også vil give et indtryk af den forskning og den indstilling, der har præget et universitet i en given periode. Denne opgave vanskeliggøres yderligere, ikke mindst for senmiddelalderens vedkommende, af, at kildematerialet i reglen er vanskelig tilgængeligt, og af den næsten fuldstændige mangel på forberedende enkeltundersøgelser.

I anledning af Wiens Universitets 600 års fest i 1965 har Alphons Lhotsky givet en interessant og veldokumenteret skildring af de store udviklingslinjer inden for dette universitets artistfakultet (d. v. s. dets humanistiske fakultet) i dets »skolastiske« periode mellem 1365 og 1497. Bogen betegner på væsentlige områder et virkeligt fremskridt. Dens fremstilling er delt i 3 hovedafsnit: Von den Anfängen bis um 1440; Erste Begegnung mit dem Humanismus 1440–60; Bis zur Berufung des Konrad Celtes 1461–1497. (Konrad Celtes var den første tyske humanist, der blev kaldet til universitetet.) Denne disposition viser klart, at bogen er skrevet ud fra et bestemt perspektiv: Humanismens fremtrængen og dens gradvise eliminerende af skolastikken ved artist-fakultetet. Det er i øvrigt et særdeles berettiget perspektiv at vælge; netop i Wien flyder kilderne til en

undersøgelse af denne proces særlig rigeligt. Vi får på denne måde en veldokumenteret skildring af, hvorledes den specielt mellemeuropæiske form for humanisme gradvis skubber skolastikken til side og baner vej for den nyere tids indstilling, der vover »opdagerfærden ud i det uvisse« (s. 203), hvor den slår følge med den af skolastikken udviklede nye naturvidenskab (s. 153).

Interessant er Lhotskys påvisning af, at universitetets første afvisning af humanismen bunder i en manglende tillid til, at den nye bevægelse kan give en solid videnskabelig erstatning for det overleverede skolastiske system. Først da humanismen konstituerer sig som en metodisk arbejdende filologi, der kan skabe grundlag for et bedre kendskab til det latinske sprog, lykkes det for humanismen at vinde fodfæste ved universitetet. Vi får en liste over de gennemgange af antikke tekster, der er bevidnet fra 2. halvdel af 1400-tallet, samtidigt med at vi må beklage vor uvidenhed om, på hvilken måde denne tekstgennemgang er foretaget. Alt synes dog at tyde på, at der væsentligst har været tale om ren sproglig tolkning af teksterne (s. 169).

Hvor velvalgt dette perspektiv således er, består der en alvorlig risiko for, at det kan føre til en fortegnelse af kendsgerningerne: Den skolastiske holdning kommer let til blot at blive opfattet som en hindring, der skal overvindes. Hvor alvorligt Lhotsky end forsøger at undvige denne fristelse, kan det ikke undre, at resultatet ikke helt står mål med den gode vilje. Lhotsky påberåber sig med god ret, at han her mangler de nødvendige forarbejder at støtte sig til; man må desværre konstatere, at han heller ikke selv besidder tilstrækkeligt kendskab til den skolastiske litteratur til at undgå misforståelser. Dette viser sig først og fremmest i, at det »skolastiske afsnit« af bogen er det, der giver mindst oplysninger om den åndelige indstilling og mest om rent tekniske forhold. Vi får en iøvrigt storartet gennemgang af statutterne, ligesom det må hilses med tilfredshed, at disse aftrykkes bag i bogen sammen med universitetets stiftelsesbrev. Men man får f. eks. intet at vide om Wiener universitetets stilling til striden mellem de to »veje«, eller om med hvor stor ret Wien kan kaldes for et »nominalistisk« eller »moderne« universitet. Vi finder en værdifuld sammenstilling af håndskrifter og bøger, der har tilknytning til artistfakultetets undervisning, men nogen indtrængende analyse får vi ikke. Her kan det tilføjes, at Wiener universitetets nominalisme, i hvert fald når talen er om det teologiske fakultet, har været nok så moderat. Interessant er det i denne sammenhæng, at Lhotsky har fundet vidnesbyrd om dyrkelse af den såkaldte »spekulative grammatik« (s. 121 ff.), en videnskab, der er utænkelig ved et »rent« nominalistisk universitet.

Sluttelig skal anføres et par mindre unøjagtigheder. S. 49 defineres »sophisma« for snævert som »skinargumentation«. I universitetsundervisningen var sophismer ofte en diskussionsgenre, hvor man i tilslutning til en vanskelig sproglig formulering (et sophisme) diskuterede emner af mere almen, filosofisk karakter. S. 69 omtales en kommentar til Priscianus minor af en Johannes. Allerede Lehmann har påvist, at denne tekst er identisk med en kommentar, der ellers tilskrives Jordanus fra Sachsen († 1237). Den kan således ikke bidrage til vort kendskab til Wiener universitetets grammatiske studier. S. 89-90 er der opstået nogen forvirring i skildringen af logikken, idet Lhotsky her sammenblander to distinktioner: den mellem logica vetus og logica nova (Aristoteles' først over-

satte skrifter om begrebslogikken og de senere om syllogismen) og den mellem logica antiqua og logica moderna (Aristoteles' logik og den middelalderlige udvikling af denne). Resultatet af denne konfusion bliver, at Petrus Hispanus' Summulae skulle være grundbog for læren om syllogismer og intet andet!

Den alvorligste anke, der kan rettes mod bogen, er imidlertid, at den mangler enhver form for index. Ikke mindst en litteraturliste savner man. Hensvisningerne gives nemlig i formen »Grundmann S. 257«; så kan man selv lede hele bogen igennem for at finde titlen.

JAN PINBORG

NYERE TID

JOHN PARKER: Books to build an Empire. A Bibliographical History of English Overseas Interests to 1620. Amsterdam, N. Israel, 1965. viii + 290 s. 1 kort. 30 fl.

Hensigten med det foreliggende arbejde er dels en fuldstændig katalogisering, dels en analyse af de trykte bøger, der mellem 1481 og 1620 offentliggjordes i England, og som på den ene eller anden måde havde relation til grundlæggelsen af det engelske imperium. Det første af de to punkter er lykkedes tilfredsstillende. Inden for de givne rammer synes den udarbejdede bibliografi, der fylder 22 sider og omfatter 267 numre, at være fuldstændig.

Det andet punkt, analysen af værkerne, der udgør bogens hoveddel, er derimod mindre tilfredsstillende. Forf. har på én gang behandlet sine forlæg for mekanisk og for løst. De summariske redegørelser for de enkelte værkers baggrund og karakter virker arbitrære med hensyn til stofvalg. Læseren må ustandselig spørge sig selv, hvorfor denne eller hin oplysning er medtaget som relevant, mens andre er udeladt. Uheldig virker også den nærmest sløede måde, hvorpå forf. bruger begreberne »empire«, »imperialism« og »imperialistic«. Det er tvivlsomt om begreberne er anvendelige på engelsk historie i denne periode; hvis forf. ønsker at bruge dem, skylder han os i al fald en definition. Punktet er vigtigt, for det knytter sig til forf.s hovedtese, nemlig konstateringen af at den engelske nation ved periodens slutning »had not yet become accustomed to its position as the mother of an empire« (ss. 229-230). Hvis vi i stedet for det dyre ord »empire« siger 3-5 skibe til Asien om året og et par sølle bopladser i Amerika, forsvinder problemstillingen – det var af meget gode grunde, at det endnu i 1620 kun var ganske få personer i England, der interesserede sig for oversoisk ekspansion. Tilmed er forf. nødt til at foretage en vel kraftig nedvurdering af den udmærkede kompilator Purchas for at få tesen til at passe.

Bogens interesse havde utvivlsomt været større, hvis forf. havde knyttet sin problemstilling ikke til det mishandlede ord »empire«, men til de nyere undersøgelser af Elizabethtidens idéhistorie, som bogen slutter sig til netop ved sin påvisning af »det middelalderliges« overlevelseskraft. Som den foreligger, vil det kun være bibliografien, man vender tilbage til.

NIELS STEENSGAARD